

Andrzej Raczyk, Sylwia Dołzbłasz, Małgorzata Leśniak-Johann, 2012, *Relacje współpracy i konkurencji na pograniczu polsko-niemieckim*, Wrocław: Wydawnictwo Gaskor, 375 s.

Problematyka granic państwowych i obszarów przygranicznych jest jednym z istotnych nurtów badawczych geografii politycznej i społeczno-ekonomicznej zarówno w Polsce, jak i na świecie. Zainteresowanie tą tematyką utrzymuje się od czasów Friedricha Ratzla. Podlega ono jednak pewnej ewolucji, gdyż zmieniają się funkcje granic, co wpływa także na przemiany strukturalne obszarów przygranicznych. O ile początkowo analizowano kryteria delimitacji granic, a zasięg państwa, nimi wyznaczony, był utożsamiany z jego siłą i potęgą, o tyle współcześnie jednym z głównych przedmiotów zainteresowania staje się zjawisko zanikania granic państwowych jako barier przestrzennych oraz analiza jego społeczno-ekonomicznych i przestrzennych skutków. Pewnym idealnym stanem na pograniczu – w świetle współczesnych rozważań – okazuje się funkcjonowanie granicy niezauważalnej, która integruje obszary leżące po obu jej stronach.

Sytuacja Polski na poszczególnych pograniczach jest zróżnicowana. I tak, na polsko-ukraińskim, polsko-białoruskim czy polsko-rosyjskim badania i analizy są zdominowane przez funkcjonowanie granicy filtrującej (częściowo przepuszczalnej). Trudno w tym przypadku określić, w jakiej perspektywie zewnętrzna granica Unii Europejskiej i strefy Schengen, będąca osią tych pograniczy, stanie się niezauważalna, co wiązałoby się z poszerzeniem UE na wschód. Natomiast na pozostałych pograniczach, tj. polsko-litewskim, polsko-słowackim, polsko-czeskim i polsko-niemieckim, od grudnia 2007 r. granica państwowa nie stanowi żadnej bariery przestrzennej, ze wszelkimi tego konsekwencjami – pozytywnymi, jak i negatywnymi. Szczególnie ciekawy przypadek stanowi pogranicze polsko-niemieckie, gdyż Niemcy są najważniejszym partnerem gospodarczym i politycznym Polski, oba kraje dzieli dość duża różnica w poziomie rozwoju, występuje także wyraźny dystans instytucjonalny między państwem federalnym (Niemcy) a zdecentralizowanym unitarnym (Polska). Są to niewątpliwe uwarunkowania wpływające na relacje transgraniczne na tym obszarze.

Pogranicze polsko-niemieckie stanowi przedmiot zainteresowań założonego w 2008 r. przy Instytucie Geografii i Rozwoju Regionalnego Uniwersytetu Wrocławskiego – Centrum Badań nad Pograniczem, którym od początku kieruje prof. Stanisław Ciok. Centrum ma w swoim dorobku kilka znaczących monografii dotyczących tego obszaru. W roku 2012 ukazała się kolejna, zatytułowana *Relacje współpracy i konkurencji na pograniczu polsko-niemieckim*. Publikacja ta zasługuje na uwagę z kilku powodów.

W warstwie teoretyczno-metodologicznej autorzy dokonują syntezy dotychczasowych badań z zakresu problematyki granic, pograniczy i współpracy trans-

granicznej, porządkując siatkę pojęciową oraz charakteryzując główne koncepcje dotyczące rozwoju społeczno-gospodarczego regionów przygranicznych. Przedstawiają krytyczną analizę pojęcia konkurencyjności terytorialnej oraz ukazują możliwości badania relacji współpracy i konkurencyjności za pomocą teorii gier i teorii sieciowych. Analizują także koncepcję współkonkurencyjności, która umożliwi dokonanie typologii intensywności współpracy i konkurencyjności na obszarach pogranicza.

W warstwie empirycznej przeprowadzone badania mają charakter wieloetapowy. Rozpoczyna je charakterystyka ewolucji uwarunkowań relacji polsko-niemieckich na obecnym obszarze pogranicza, poczynając od połowy XIX w. po współczesność. Następnie dokonano wyznaczenia pozycji konkurencyjnej regionów tworzących pogranicze na tle innych regionów, odpowiednio: Polski i Niemiec, oraz przestrzennego zróżnicowania konkurencyjności jednostek lokalnych obu krajów (powiatów) w ramach pogranicza.

Ocena rzeczywistych relacji na pograniczu polsko-niemieckim oparta została na badaniach ankietowych przeprowadzonych wśród przedstawicieli samorządów lokalnych i przedsiębiorców. Ukazano także wpływ realizacji programów transgranicznych, współfinansowanych ze środków Unii Europejskiej, na tworzenie się sieci współpracy różnych aktorów zarówno po stronie polskiej, jak i niemieckiej.

Z przeprowadzonych badań, których wyniki zostały zamieszczone w monografii, wypływają interesujące wnioski. W przypadku części niemieckiej pogranicza wyraźnie widoczna jest korelacja między peryferyjnością w wymiarze przestrzennym i społeczno-ekonomicznym. Po stronie polskiej konkurencyjność regionów przygranicznych na tle reszty kraju jest bardziej zróżnicowana. Sytuacja ta może skutkować silniejszymi powiązaniem regionów przygranicznych z obszarami rdzeniowymi niż powiązaniem wzajemnymi. W ocenie przedstawicieli samorządów polskich i niemieckich współpraca między nimi wyraźnie się intensyfikuje. Z kolei asymetria w poziomie rozwoju gospodarczego wpłynęła na asymetrię zachowań inwestycyjnych przedsiębiorców. Natomiast w przypadku sieci instytucji realizujących programy współpracy transgranicznej istnieją silne zależności między typem aktora, siłą relacji współpracy oraz zakresem tematycznym poszczególnych projektów.

Wyróżnikiem recenzowanej monografii jest rozszerzenie kategorii badanych podmiotów funkcjonujących na pograniczu oraz ich ujmowanie poprzez połączenie zjawisk konkurencyjności i współpracy z uwzględnieniem ich zróżnicowania przestrzennego oraz oparcie się na analizie rzeczywistych, a nie deklaracyjnych przejawów współpracy transgranicznej.

Ze względu na niewątpliwe walory metodologiczno-teoretyczne, poznawcze i aplikacyjne wszystkim zainteresowanym współpracą transgraniczną, zarówno teoretykom, jak i praktykom, gorąco polecam lekturę najnowszej publikacji zespołu autorskiego w składzie: Andrzej Raczyk, Sylwia Dołzbłasz oraz Małgorzata Leśniak-Johann, wywodzącego się z Centrum Badań nad Pograniczem Uniwersytetu Wrocławskiego.

Andrzej Miszczuk